

HORIZONT 2021/10

Migrációkutató Intézet

Tóth Klaudia: [Zsoldosok Afrikában – a kiszervezett béke zálogai?](#)

Tóth Klaudia: Zsoldosok Afrikában – a kiszervezett béke zálogai?

1. BEVEZETÉS

A zsoldosok hadviselésben való felhasználásának nagyon hosszú története van, ám azon kényes témák közé sorolható, amelyek kapcsán a nemzetközi közösség igencsak megosztott. Mielőtt az 1648-as vesztfáliai béke véget vetett a harmincéves háborúnak, és jelezte a modern államrendszer kialakulását, a középkori európai hatalmak a királyoktól a pápákig rendszeresen béreltek fel magánharcosokat, hogy helyettük harcoljanak. Ahogy azonban a 17. században az állami kormányok monopóliumot akartak szerezni a területükön belüli erőszak alkalmazására, a nem állami katonai szereplőket fokozatosan kiszorították és sok esetben illegalitásba helyezték.¹

Minden igyekezet ellenére a zsoldoshadseregek sosem tűntek el teljesen, sőt, az utóbbi 25-30 évben régóta nem látott kereslet támadt a magánvállalatok alkalmazására – immár nem csak Európában. Jóllehet számos aggály övezi az efféle csapatok bevetését [külföldiként nem kötik őket a helyi törvények, gyakran irreguláris módon harcolnak, pusztán a nyereségvágy vezérli őket, súlyos emberi jogi visszaélések követ(het)nek el], mégis egyre több állam dönt úgy, hogy a költséges állandó nemzeti hadsereg fenntartása helyett (vagy mellett) katonai magánvállalatoknak (angol rövidítésben PMC-knek) szervezik ki egy-egy fegyveres konfliktus

¹ GILSINAN 2015.

ABSZTRAKT

Afrikában egyáltalán nem szokatlan, hogy egy országon belüli lázadás, felkelés, szélsőséges szervezet leveréséhez katonai magánvállalatokat bérelnek fel a helyi kormányok. Az elmúlt 25-30 év statisztikái azt jelzik, hogy fokozódó igény mutatkozik a zsoldoshadseregek iránt, és egyre több vezető dönt úgy, hogy a külföldi, speciális kiképzést biztosító, modern felszereléssel és fegyverzettel harcoló, zömében több évtizedes katonai tapasztalattal rendelkező magánvállalatokra bízva a piszkos munkát. A zsoldosok növekvő száma miatt a hozzájuk kötődő atrocitások, állítólagos kegyetlenkedések száma is nő – ez hozzájárul az amúgy is feszült nemzetközi helyzet további romlásához.

megoldását.² Jelen írás az Afrikában alkalmazott PMC-k jellemzőit, társadalmi percepciójukat, megítélésüket, eredményeit vázolja és olyan, a téma szempontjából releváns országokat mutat be, amelyekben már alkalmaztak vagy jelenleg is alkalmaznak katonai magánvállalatokat.

Mielőtt az elemzés rátérne a fekete kontinens problémáira, fontos definiálni a magánhadereg fogalmát. Nagyon sommásan összefoglalva a zsoldos egy olyan fegyveres civil, akit azért fizetnek, hogy katonai műveleteket hajtson végre. Például a konfliktuszónákban közvetlen akciókat végrehajtó vagy csapatokat kiképző civilek zsoldosok, mivel kizárólag katonai feladatokat látnak el. A Federal Express szállítványozó vállalat, amely az afganisztáni háború idején csomagot szállít Kabulba, nem PMC, mert a logisztikai ellátás nem kizárólag katonai feladat. Csak a privatizált katonai feladatok érdemlik ki a "zsoldos" jelzõt. Öt olyan ismertetőjegy említhető, amelyek megkülönböztetik a katonákat a zsoldosoktól és más olyan fegyveres csapatokról, mint például a terrorista szervezetek. Elsőként említhető az a tény, hogy a zsoldosokat leginkább a profit motiválja és nem a politikai elköteleződés. Ez nem jelenti azt, hogy minden zsoldos figyelmen kívül hagyja a politikai érdekeket és csupán a legmagasabb ajánlattevő szeszélye szerint szolgál, de alapvetően profitmaximalizáló entitásokról van szó. Másodsor, vállalkozásként vannak felépítve, illetve néhány nagy katonai magáncéggel még a Wall Street-en és a londoni tőzsdén is kereskednek, mint például a tavalyi évben felvásárolt DynCorp International és az Armor Group. Harmadszor, expedíciós jellegűek, ami azt jelenti, hogy inkább idegen országokban keresnek munkát, mintsem belföldi biztonsági szolgáltatásokat nyújtanak. Ez alól vannak kivételek, különösen, ha a haza védelméről van szó, de általában véve a zsoldosok külföldre összpontosítanak és nem hazai biztonsági örökként funkcionálnak. Negyedszer, jellemzően katonai módon vetnek be erőt, s nem bűnüldöző, rendőri jelleggel. A katonai erő célja az ellenség erőszakos legyőzése vagy elrettentése, míg a bűnüldözés az erőszakos helyzetek számának csökkentésére törekszik a közrend fenntartása érdekében. Végül, de nem utolsó sorban fontos megemlíteni, hogy a zsoldosok a fegyveres konfliktus árucikké válását képviselik. A katonák és

² IBID.

a politikailag motivált fegyveres nem állami szereplők nem törekednek a háború "piacosítására" és az abból származó pénzbeli haszonszerzésre.³

Kivehető, hogy a mai modern korban a fegyveres konfliktusok jellegének átalakulásával a béke megteremtésének kiszervezése teljesen új alapokra helyezi a konvencionális hadviselést, illetve sok esetben precedens nélküli helyzeteket teremt. A jövő egyik nagy kérdése talán épp az lesz, hogy a katonai magánvállalatok mekkora szerephez jutnak majd az elkövetkező évtizedek konfliktusaiban, továbbá, hogy az államok milyen esetekben és milyen feltételekkel fordulnak majd a zsoldoscsapatokhoz segítségért.

2. AZ AFRIKAI TÖRTÉNELEM MEGVETETT ALAKJAI?

A zsoldosok a történelem során kétes hírnevet szereztek maguknak. Céljuk általában az volt, hogy minimális kockázatért maximális fizetést kapjanak, amelynek következtében az őket felbérlők ritkán kaptak valódi értéket a pénzükért. A fekete kontinensen dolgozó zsoldosok – akik általában fehérek voltak és a korábbi gyarmati hatalmaktól toborozták őket – a függetlenedési folyamat utáni időszakban váltak ismertté és általában megvetetté Afrikában. Vonzották őket a polgárháborúk és a felszabadító háborúk, amelyek akkoriban a földrészen nagyszámban zajlottak. A felbérelt csapatokhoz tartozók jellemzően a reakciópárti oldalt erősítették: Moise Tshombe támogatása akkor, amikor a Katanga tartományt ki akarta szakítani kongói fennhatóság alól (1960–63); az egykori Rodéziában az illegális Smith-rezsim oldalán harcoltak a felszabadító mozgalmak ellen; Angolában, illetve a nigériai polgárháború során pedig mindkét oldalon jelen voltak.⁴

2.1. Kongó

A Kongói Köztársaság káoszában (1960–66) a zsoldosokat "les affreux"-nak, azaz "rettenetes"-nek nevezték. Katangában Tshombe alatt először a helyi csendőrség megerősítésére használták őket, majd később önálló zászlóaljakra szerveződtek. Eredetileg 400 európai zsoldos volt

³ MCFATE 2019.

⁴ MSW 2020.

Katangában az elszakadás idején. Ez a szám 1 500-ra emelkedett a Simba-lázadás alatt, amely Kongó nagy részét érintette. Ezek a zsoldosok különböző háttérrel rendelkeztek: brit gyarmatosítók, az indiai hadsereg volt tagjai, harci tapasztalattal rendelkező francia katonák Algériából, második világháborús RAF-pilóták Rodéziából és Dél-Afrikából, valamint belga ejtőernyősök alkották soraikat. A Kongó 1960 júliusi függetlenedése után kezdődő zavargások a második világháború óta először adtak lehetőséget arra, hogy zsoldosokat harcoló egységként alkalmazzanak. Ezek a fekete háborúban harcoló fehér katonák akkor és később is feltűnő katonai/propaganda célpontokká váltak az egyre inkább faji tudatosságra törekvő világban.⁵

2.2. Nigéria

A nigériai polgárháború (1967–1970) különlegessége az volt, hogy mindkét oldalon harcoltak fizetett magánegységek. A szakirodalom összesen három kategóriába sorolja az itt harcoló zsoldosokat: pilóták a szövetségi oldalon; pilóták és katonák a biafrai oldalon; valamint a Biafra számára segítséget nyújtó humanitárius segélyszervezetek által alkalmazott segélypilóták. A szembenálló felek eleinte vonakodtak a bérelt csapatok alkalmazásától, mivel a Kongóban zajló kegyetlen zsoldosakciók még élénken éltek az afrikaiak emlékezetében. A nyilvánosság és a közbeszéd túlzó beszámolóí ellenére a zsoldosok csak relatíve csekély szerepet játszottak a polgárháborúban. Nigériában és máshol Afrikában a zsoldosok jól tudták, hogy nem becsülik őket, és óvatosak voltak, hogy ne tegyék ki magukat az elfogás veszélyének. A nigériai szövetségi törvénykönyv (a háború katonai vezetésére vonatkozóan) a zsoldosokról így szólt: „*Nem kíméljük őket: ők a legrosszabb ellenségek*”. Bár mindkét nigériai fél vonakodott zsoldosokat alkalmazni, végül mindketten megtették praktikus okokra hivatkozva: különösen a nigériai pilóták hiánya állt a háttérben. A konfliktusban brit zsoldosok harcoltak a szövetségi, míg franciák a biafrai oldalon, ezzel is fenntartva a meglévő angol-francia rivalizálást Afrikában. Az 1936–1939-es spanyol polgárháború óta ez volt az első alkalom, hogy szerződéses zsoldosok álltak szemben egymással ellentétes oldalon.⁶

⁵ IBID.

⁶ IBID.

2.3. Angola

Portugália 1975-ös visszavonulása nyomán Angola-szerte zavargások törtek ki. Miközben Angola Felszabadításának Nemzeti Frontját (Frente Nacional da Libertação de Angola; továbbiakban: FNLA) a Népi Mozgalom Angola Felszabadításáért csapatai (Movimento Popular para a Libertação de Angola; továbbiakban: MPLA) és kubai szövetségesei visszaverték, az amerikai CIA úgy döntött, hogy zsoldosokat bérel, és 20 francia, valamint 300 portugál katonát toborzott a marxistaellenes FNLA-t támogató művelethez. A CIA francia "csuklyásokat" toborzott Angolába, és a franciák ragaszkodtak ahhoz, hogy a CIA a hírhedt Bob Denard szolgálatait vegye igénybe. Ő már dolgozott Joseph Désiré Mobutunak a Kongói Köztársaságban. Úgy gondolták, hogy a francia zsoldosok Angolában elfogadhatóbbak vagy kevésbé támadhatóak lesznek, mint a portugál katonák. Ennek ellenére a portugálok, miután elvesztették gyarmati háborújukat, engedélyezték és bátorították saját zsoldosprogramjukat Angolában az újonnan felállított MPLA-kormánnyal szemben.⁷ 1976-ban az FNLA-hoz csatlakozott még három brit-amerikai zsoldosegység is, ám a sikerek elmaradtak, mivel az MPLA-párti kubai erők rendre visszaverték támadásaikat. Az ügy akkor került reflektorfénybe, amikor az MPLA által felügyelt Angola News Agency hírügynökség beharangozta, hogy 10 brit és 3 amerikai zsoldost bíróság elé állítanak háborús bűnökben való részvételért. Végül, mindegyikőjüket bűnösnek találták: voltak, akiket halálra ítélték és voltak olyan is, akik több évtizedes börtönbüntetést kaptak.⁸

3. A FEGYVERES KONFLIKTUSOK MEGOLDÁSÁNAK KISZERVEZÉSE NAPJAINKBAN

Jól látható, hogy a magánbiztonság és a "háború privatizációja" virágzott az elemzett környezetben az 1960-as évektől kezdve. A katonai magánvállalatok fejlődése, elterjedése és a növekvő igény miatt azt lehetett tapasztalni, hogy egyre több afrikai vezető dönt a zsoldosok alkalmazása mellett. Az 1990-es évek során egyre professzionálisabbá váló katonai magáncso-

⁷ IBID.

⁸ MERCENARY WARS 2021.

portok a 2000-es évekre már jól bejáratott, komplett katonai szolgáltatáscsomagokat bocsátottak áruba kontinensszerte. A következőkben az elmúlt tíz évből olyan meghatározó konfliktusgócok kerülnek bemutatásra, ahol a zsoldosok jelenléte meghatározó tényezőnek bizonyult.

3.1. Nigéria és a Boko Haram-felkelés

Nigéria méltán nevezhető egy széttöredezett és különböző törésvonalak mentén megosztott nyugat-afrikai államnak. Az országban súlyos gondot jelent a hatalmas mértékű népességrobbanás, illetve az ebből fakadó munkahelyhiány a felnövekvő generációk tekintetében. A társadalom polarizáltsága a különböző vallási és etnikai csoportok közötti folyamatos feszültségekben is megmutatkozik. Gazdasági szempontból az olaj a legfontosabb és legjövedelmezőbb exportcikk, amely sajátos módon a déli, olajkitermelő területeket gazdaggá tette, ugyanakkor ebből észak alig részesült, ezzel is ráerősítve az észak-dél ellentétre. A Száhel övezet részét képező északon a klímaváltozás nyomán romló környezeti feltételek, a munkahelyek hiánya és a korrupció miatt leginkább a szegénység és a mélyszegénység okoz gondokat. Délen kialakultak a nagy kereskedelmi központok, a legtöbb helyen megfelelő körülmények között élnek a lakosok, a szociális és egészségügyi háló pedig viszonylag optimálisan funkcionál. Az egyenlőtlenség mértékét a mai napig egyetlen kormány sem tudta orvosolni. Az északkeleti szövetségi államban, Bornóban az egyre inkább marginalizálódó társadalmi csoportok és az elégedetlen, nyomorban élő közösségek kiszolgáltatottságára és reményvesztettségére reagálva egy szélsőséges iszlamista tanokat hirdető csoport igyekezett választ adni. Ez önmagában egyébként nem volt újdonság: a különféle iszlamista – sőt dzsihádisták – csoportok az elmúlt évszázadokban fel-felbukkantak az északi területeken. A 2002-ben alakult, magát Boko Haramnak nevező, fokozatosan radikalizálódó mozgalom tagjai elfordultak a nyugati értékrend bárminemű megnyilvánulásától és hadba hívták mindazokat, akik a nigériai kormánnyal szemben elégedetlenségüket akarták kifejezni. Az ország vezetői a mai napig nem tudtak végleg leszámolni a csoporttal, de több esetben is zsoldosokat invitáltak az országba, hogy a Boko Haram tevékenységét megállítsák.

2015-ben bejárta a világsajtót, hogy Nigéria többszáz, zömében dél-afrikai zsoldost bérelt fel azért, hogy a nemzeti erőket támogassák a kilátástalannak tűnő harcokban. A kormány hivatalosan sosem ismerte el a bevetésüket, ám egy magas rangú észak-nigériai kormánytisztviselő szerint a dél-afrikaiak – akik Maiduguri, a Boko Haram felkelésének középpontjában álló város repülőterének egy távoli részén táboroztak – a legtöbb műveletet éjszaka hajtották végre, mert *„tényleg nem akarják, hogy az emberek megtudják, mi folyik itt”*. A tisztviselő elmondása szerint a magánhadsereg szerepe kulcsfontosságú volt, mivel az éppen akkor zajló elnökválasztás is jócskán felemésztette a nigériai hadsereg kapacitásait. A zsoldosok hozzájárultak több olyan város visszafoglalásához és különböző területek megtisztításához, amelyeket valószínűsíthetően a helyi erők egyedül nem lettek volna képesek visszavenni. Egy neve elhallgatását kérő szenior diplomata úgy nyilatkozott, hogy a magánvállalatok *„jelentős operatív szerepet”* játszanak, különösen éjszaka. Az éjjellátó szemüvegekkel felszerelt zsoldosok *„az esti órákban győzik le őket, majd másnap reggel a nigériai hadsereg bevonul, és büszkén hirdeti a sikert”* – mondta a diplomata. Miután a Boko Haram regionális fenyegetéssé vált, Kamerun, Csád, Niger és Benin is becsatlakozott a harcokba. A nemzetközi csapatok is számos győzelmet arattak, ám sok esetben a dél-afrikai zsoldos egységek fordították meg egy-egy csata kimenetelét. *„Sokkal kifinomultabb felszereléssel érkeztek, mint a hadsereg. Az ő közreműködésüknek köszönhetően fordult a kocka. Hiszem, hogy miattuk óriási változásnak leszünk tanúi”* – mondta a magas rangú észak-nigériai kormánytisztviselő egy 2015-ös interjúban, majd hozzátette, hogy *„nem a legjobb választás egy nemzet számára, hogy szuverenitását zsoldosok bevonásával veszélyeztesse, de ha az ördöggel való paktálás szükséges, akkor megéri az árát”*. Miközben például Twitteren (1. kép) sorra jelentek meg képek a nigériai földön állomásozó és harcoló külföldi magánhadseregekről, a kormány nem nyilatkozott az esetről, sőt, az akkori elnök, Goodluck Jonathan úgy fogalmazott, hogy két vállalat "kiképzőket és technikusokat" biztosít a nigériai erők megsegítésére, de nem nevezte meg a cégeket, sem a nemzetiségüket, sem a számokat. A sajtó által feltárt hírekre reagálva a dél-afrikai országvezetés több ízben figyelmeztetett a Nigériában folytatott zsoldostevékenységek beszüntetésére, és kijelentette, hogy az ott harcoló állampolgárait Dél-Afrikába való visszatérésük után büntetőeljárás alá vonják. Akkor vált igazán forróvá a helyzet, amikor a Netwerk24 és a Daily Maverick hírportálok egy Nigériában elhunyt dél-afrikai zsoldosról közöltek riportot. Joy Peter, a dél-afrikai védelmi

minisztérium szóvivője elmondta, hogy bár a kormány nem erősíti meg az országából származó magánhadseregek nigériai jelenlétét, de elismeri, hogy egy dél-afrikai állampolgár halt meg a csád-medencei országban. Így fogalmazott: „Sajnos ők személyes indíttatásból mentek Nigériába. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy ez figyelmeztetésként szolgáljon mindazok számára, akik azt fontolgatják, hogy ilyen tevékenységet folytassanak. Gondolják meg kétszer, és tényleg fontolják meg a következményeket”.⁹

1. kép Külföldi zsoldosok részvétele a Boko Haram-felkelés leverésében¹⁰

Az International Centre for Investigative Reporting (továbbiakban: ICIR) kutatóintézethez eljuttatott bizalmas információk és képek alapján több mint valószínű, hogy 2014 decembere és 2015 áprilisa között legalább 147 dél-afrikai exkatonát bérelt fel a nigériai kormány a helyi hadsereg kiképzésére és a felkelők elleni harcokra. Magas szintű katonai forrásokból származó információk szerint a kormány eredeti terve az volt, hogy külföldi katonai szakértőket von be, hogy kiképezzenek egy nigériai katonákból álló különleges osztagot az eltűnt chiboki iskolás lányok felkutatására, de az északkeleti országrészben romló biztonsági helyzet miatt ezt a tervet felül kellett írni. A dzsihádisták térdnyerése rossz fényt vetett Jonathan elnökségére és a közelgő

⁹ NOSSITER 2015.

¹⁰ DEFENCEWEB 2015.

választások miatt prioritássá vált a Boko Haram minél gyorsabb legyőzése: a zsoldosok maradtak és a radikális szervezet visszaszorításáért harcoltak. Az ICIR helyi kutatásaira alapozva azt állapította meg, hogy három dél-afrikai gyökerű magánvállalat – a Conella Services Ltd.; a Pilgrims Africa; illetve a Specialised Tasks, Training, Equipment and Protection – vett részt a magánhadseregek biztosításában. Bankszámla adatok szerint a dél-afrikai különleges egységekben harcoló nigériaik 240 000 nairát (kb. 166 000 forint) kaptak havonta, míg a sokkal veszélyesebb északkeleti zónákban harcolók 300 000 nairát (kb. 207 000 forint) vittek haza. Ezzel párhuzamosan a dél-afrikaiaknak 2014 decemberétől 2015 márciusáig *napi* 200 000 nairának (kb. 138 000 forint) megfelelő összeget fizettek készpénzben. A magánvállalatok által közvetített katonák irányították a nigériai csapatok kiképzését egy speciális kiképzőhelyen, majd 2015 februárjában a Boko Haram elleni offenzívát is ők vezették. A dél-afrikaiak felfegyverezve érkeztek, illetve a nigériai kikötőkbe több olyan hajó is befutott, amely biztosította a fegyverutánpótlásukat.¹¹

A sikeres területvisszafoglalások és a Boko Haram jelentős mértékű visszaszorítása ellenére Goodluck Jonathan elvesztette a 2015-ös elnökválasztást. Utódja, Muhammadu Buhari teljes mértékben elhatárolódik a zsoldosok alkalmazásától, ennek több interjúban és sajtónyilatkozatban hangot is adott.¹² Ezzel szemben több forrás is arra mutatott rá, hogy az elnök mégis igénybe vette a STTEP International magánvállalkozás szolgáltatásait.¹³ A választás óta eltelt hat évben a Boko Haram-probléma nem oldódott meg. A Sambisa erődbe való beszorulás után a dzsihádisták csoport kiszámíthatatlan támadásokkal és emberrablásokkal, határokon átnyúló öngyilkos merényletekkel került be a napi hírekbe. A nemzetközi koalíció csapatai és a regionális összefogás sem bizonyult elégségesnek, ezért a támadások által leginkább sújtott Borno állam kormányzója arra kérte a szövetségi hatóságokat, hogy ismét vonjanak be zsoldosokat.¹⁴ Az elnök ezidáig nem reagált, de a Conella Services Ltd. egyik képviselője úgy nyilatkozott, hogy „*vissza szeretnénk térni és befejezni azt a munkát, amit Nigériában elkezdtünk*”.¹⁵

¹¹ INTERNATIONAL CENTRE FOR INVESTIGATIVE REPORTING 2016.

¹² BINNIYAT 2015.

¹³ ADAMO 2020.

¹⁴ CHANNELS TELEVISION 2021.

¹⁵ TAYO 2021.

3.2. Mozambik

Afrikában maradva, de a kontinens délkeleti részére átugorva, Mozambik példáját is fel lehet hozni. Amikor Filipe Nyusi elnök tavaly segítséget kért a Mozambik északi részén 2017 októberében kezdődött dzsihádisták lázadás leküzdéséhez, különböző katonai magáncégek készséggel álltak rendelkezésére. Nyusi az orosz Wagner csoportot választotta, amely megígérte, hogy rövid idő alatt végez a lázadókkal. Oroszország jelenléte nem meglepő Mozambikban, mivel a gyorsan terjedő felkelés egyre intenzívebben fenyegeti az ország földgázkészleteibe injektált létfontosságú külföldi befektetéseket, amelyekről úgy vélik, hogy dollármilliárdokat érnek. Ezenfelül az orosz gyémántóriás, az Alrosa geológiai méréseket végez az országban. Az alábbi képen egy orosz felségjelzésű Antonov 124 repülőgép látható, amely 2019 szeptemberében szállt le a kelet-mozambiki Nacala reptérre katonai felszereléseket szállítva.¹⁶

2. kép Katonai fegyverzetet szállító orosz Antonov 124-es repülőgép Mozambikban¹⁷

¹⁶ LISTER – SHUKLA 2019.

¹⁷ IBID.

A CNN hírportál – helyi beszámolókra hivatkozva – többször is tudósított a Wagner-csoport felkelők elleni akcióiról, amelyek már Tanzánia határáig is elértek. Az országban lévő források azt is elmondták a CNN-nek, hogy az oroszok jellemzően nem kellőképpen vannak felszerelve a sűrű bozótosban folyó harcokhoz, valamint, hogy a zsoldosok és a mozambiki hadsereg közötti kapcsolat egyre feszültebbé válik. Eközben Dmitrij Peszkov, Vlagyimir Putyin orosz elnök szóvivője október elején újságíróknak úgy nyilatkozott, hogy „*ami Mozambikot illeti, ott nincsenek orosz katonák*”. Időközben az Iszlám Állam egyre több esetben nyilatkozott úgy, hogy a mozambiki dzsihádistákkal együttműködve ők is jelen vannak a terror által sújtott Cabo Delgado tartományban. Helyi hangok úgy nyilatkoztak, hogy a mozambiki biztonsági erők nincsenek kiképezve a szélsőségesek elleni műveletekre és nincs meg a fegyelem, a felszerelés és a katonai hírszerzési kapacitás a felkelés elleni küzdelemhez. Kifejtették, hogy az észak-mozambiki gazdasági és társadalmi problémák kezelésének átfogóbb megközelítése nélkül a lázadás hosszú távú biztonsági problémává fog válni.¹⁸

A Wagner-csoport számos sikeres támadást hajtott végre a szélsőségesek ellen, de miután körülbelül egy tucat katonát elvesztett, úgy döntött, hogy kivonul az országból. Az orosz csapatok távozása után az elnök újabb zsoldosokat hívott, s ekkor a dél-afrikai Dyck Advisory Group magánvállalatra esett a választása.¹⁹ A Dyck Advisory Group szerződése 2021. április 6-án járt le. A napokban pedig az jelent meg a sajtóban, hogy Filipe Nyusi elnök a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (Southern African Development Community; SADC) vezetőinek rendkívüli csúcstalálkozójának összehívását szorgalmazza. Azt szeretné, ha megvitatnák a május elején bejelentett terveket, miszerint az érintett országok 3 000 katonát küldenek a bajba jutott mozambiki kormány segítségére a Cabo Delgado tartományban zajló felkelés leküzdése miatt.²⁰

¹⁸ IBID.

¹⁹ THE ECONOMIST 2020.

²⁰ THE CONVERSATION 2021.

4. ÉRVEK A KATONAI MAGÁNHADSEREGEK HASZNÁLATA MELLETT ÉS ELLEN

Az előzőekben említett konkrét zsoldostevékenységek után érdemes áttérni annak vizsgálatára is, hogy a nemzetközi közösség szereplői miért megosztottak a katonai magánvállalatok alkalmazása kapcsán. A nemzetközi szervezetek által alkotott szabályokon és iránymutatásokon kívül érdemes olyan érvekre is kitérni, amelyek hosszabb ideje a zsoldoshadseregek körül kialakult diskurzust uralják mind pro, mind kontra oldalon. Az elemzés a következőkben ezekre a pontokra kíván rávilágítani.

4.1. Pro érvek

A zsoldosoknak három fő előnyük van a reguláris hadseregekkel szemben. Először is, hihető tagadhatóságot biztosítanak. Segítségükkel bizonyos kormányok úgy támogathat katonai akciókat külföldön, hogy közben úgy tesznek, mintha nem tudnának róla. Másodsor, általában sokkal hatékonyabbak, tapasztaltabbak, mozgékonyabbak és rugalmasabbak. Harmadszor, olcsóbbak, mint a reguláris hadseregek. Míg a nemzeti hadseregek katonái élethosszig tartó szerződést és nyugdíjat kapnak, addig a zsoldosokat küldetésenként fizetik. A katonai magánvállalatok komplett felszerelésekkel, hadi járművekkel, fegyverekkel és speciális tudással érkeznek, amelyek sok esetben hiányoznak a helyi hadseregek repertoárjából. A magánhadseregek alkalmazása tehát a fegyveres konfliktusok megoldásának kiszervezése, amely egyrészt megkíméli egy adott ország állampolgárainak életét, másrészt a know-how, a tudástranszfer és a jó gyakorlatok átadása bővítheti a lokális erők készségeit, s hosszabb távon beépülhet a nemzeti katonai kiképzési, műveleti stratégiákba.²¹

4.2. Kontra érvek

A legerősebb érv a katonai magánvállalkozások ellen azok a szabályok, amelyek regionális és globális szinten is tiltják a zsoldosok használatát. A magánvállalkozók katonai szolgáltatások nyújtására való felhasználása ellentétes az Afrikai Uniónak az afrikai zsoldosok felszámolásáról

²¹ THE ECONOMIST 2020.

szóló egyezményével (*African Union's Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa*), amelyet Nigéria 1986-ban ratifikált. Ellentétes továbbá a zsoldosok toborzása, felhasználása, finanszírozása és kiképzése elleni nemzetközi ENSZ-egyezménnyel (*United Nations' International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*) is, amelyet az ország 1990-ben írt alá, de nem ratifikált. A bérelt fegyverek használata a nemzeti hadseregek morálját alááshatja. A zsoldosokat általában sokkal jobban megfizetik, mint a helyi katonákat, amely felszíthatja a feszültségeket. Az ilyen külföldi harcosoknak biztosított magasabb státusz a helyi erőfeszítések aláásásának tekinthető. A zsoldosok bevonása globális dimenziót is adhat a helyi konfliktusoknak, amikor egy adott nemzetiségű zsoldossereg alkalmazása esetlegesen rivális nemzetek bevonását vonhatja maga után. Nem állja meg a helyét az az érv, hogy a zsoldosok lehetővé teszik az államok számára, hogy külföldi szakértelmet használjanak külföldi befolyás nélkül. Gyakori, hogy a kormányok támogatják, hogy állampolgáraik bérkatonaként vegyenek részt tengerentúli konfliktusokban, hogy így növeljék befolyásukat, anélkül, hogy elszámoltathatóak lennének.²² Ellenérvként említhető az is, hogy a zsoldosok bevetése hozzájárul a konfliktusok kirobbanásához, elhúzódásához, emiatt sok esetben például pont az efféle csapatokhoz kötődő tevékenységek generálják az elvándorlást a háború sújtotta területekről.

5. KITEKINTÉS ÉS ÖSSZEGZÉS

A magánhadseregek alkalmazása nagy üzlet lett, még hozzá globálisan. Senki sem tudja igazán, hogy hány milliárd dollár forog ezen az illegális piacon. Csak annyi valószínűsíthető, hogy az "iparág" virágzik. Az elmúlt években Jemenben, Nigériában, a Közép-afrikai Köztársaságban, Líbiában, Ukrajnában, Szíriában és Irakban jelentős zsoldostevékenységek folytak és folynak. Ezen profitorientált harcosok közül sokan felülmúlják a helyi hadseregeket és néhányan még a legeltebb amerikai erővel is felveszik a versenyt – amint azt például a szíriai harcok is mutatják. Érdekességként említhető, hogy még a terroristák is alkalmaznak zsoldosokat. Példaként említhető a Malhama Tactical nevű csoport, amely üzbeisztáni székhelyű és kizárólag dzsihádisták szélsőségeinek dolgozik. Szolgáltatásaik a mai piacon szokásosnak mondhatók:

²² TAYO 2021.

katonai kiképzőként, fegyverkereskedőként vagy elit harcosként működnek. Legtöbb munkájukat Szíriában végzik a Nuszra Frontnak – egy al-Káidához kötődő terrorista csoport – és a Kelet-Turkesztáni Iszlám Pártnak, egy Kínában székelő ujgur szélsőséges csoport szíriai ágának. Biztonságpolitikai szempontból a jövő egyik égető kérdése az lesz, hogy mennyire válik majd bevált szokássá, hogy a dzsihádisták zsoldos különleges erőket bérelnek fel egy-egy precíziós terrortámadás végrehajtására.²³

Ha terroristák is bérelhetnek fel privát hadseregeket, akkor a humanitárius tevékenységeket végző szervezetek miért ne tehetnék meg ugyanezt? Olyan nem kormányzati szervezetek (NGO-k), mint például a CARE, a Save the Children, a CARITAS és a World Vision egyre többször fordulnak bérelt zsoldoscsapatokhoz azért, hogy személyzetüket, vagyontárgyaikat és érdekeiket megvédjék a konfliktuszónákban. Az Aegis Defense Services és a Triple Canopy katonai magánvállalatok kifejezetten az NGO-knak hirdetik szolgáltatásaikat.²⁴

A multinacionális vállalatok a zsoldosok legnagyobb új ügyfelei, különösen a kitermelő iparágak. A veszélyes helyeken dolgozó vállalatok belefáradtak abba, hogy a fogadó kormányok által biztosított korrump vagy alkalmatlan biztonsági erőkre támaszkodjanak, ezért a magánerőhöz fordulnak. A Freeport-McMoRan bányászati óriáscég például a Triple Canopy-t alkalmazta, hogy megvédje hatalmas bányáját az indonéziai Pápua tartományban, ahol lázadás dúl. A China National Petroleum Corporation a DeWe Securityt bízta meg a dél-szudáni polgárháború közepén lévő eszközeinek védelmével.²⁵

A vizsgált kontinensre visszatérve, egyes elemzők úgy vélik, hogy a zsoldosok mozgékonyaságuk, tudásuk és szakértelmük miatt a Boko Haram elleni harchoz hasonló helyzetekben is meg fogják őrizni stratégiai jelentőségüket. Ugyanakkor aggályok merülnek fel az elszámoltathatósággal, valamint azzal kapcsolatban, hogy rövid és hosszú távon torzító hatással lehetnek a régió védelmi struktúrájára.²⁶ Ha a konfliktushelyzetek egyenletéből kivonjuk a zsoldosokat, más alternatívákat kell találni a szélsőséges helyzetek kezelésére. Sokak egyfajta lehetőségként

²³ MCFATE 2019.

²⁴ IBID.

²⁵ IBID.

²⁶ TAYO 2021.

hivatkoznak arra, hogy a bérelt katonák alkalmazása helyett a lokális és regionális katonai egységek fejlesztésére kellene fordítani a külföldi alakulatoknak kifizetett pénzösszegeket. A csádemencei biztonsági kihívás kapcsán elmondható, hogy 2015 óta a régió államai által a Boko Haram elleni küzdelemre létrehozott többnemzeti közös munkacsoport és katonai összefogás jelentős eredményeket könyvelhetett el, amelyeket tovább lehetne fejleszteni. Afrika kapcsán talán az is szükségszerű lenne, ha egy olyan átfogó felkelésellenes stratégia készülné, amely túlmutat a katonai erőn. Összességében valószínűsíthető, hogy a katonai magánvállalatok nem fognak eltűnni napjaink konfliktusaiból, ám az már csak a felbérlikön múlik, hogy mekkora befolyással és intenzitással lesznek majd jelen a jövő harcterein.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ADAMO, ANTONINO (2020): *The terrorist and the mercenary: Private warriors against Nigeria's Boko Haram*. African Studies, 2020.08.05. 8. o.
- BINNIYAT, LUKA (2015): *Boko Haram: Buhari slams military for hiring mercenaries*. 2015.05.19. Forrás: <https://www.vanguardngr.com/2015/05/boko-haram-buhari-slams-military-for-hiring-mercenaries/> (Megtekintve: 2021.05.22.)
- CHANNELS TELEVISION (2021): *FG Should Hire Mercenaries To Help Clear Boko Haram - Gov Zulum*. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=MnwduEAaN5M> (Megtekintve: 2021.05.22.)
- DEFENCEWEB (2015): *Nigeria drafts in foreign mercenaries to take on Boko Haram*. 2015.03.12. Forrás: <https://www.defenceweb.co.za/land/land-land/nigeria-drafts-in-foreign-mercenaries-to-take-on-boko-haram/> (Megtekintve: 2021.05.21.)
- GILSINAN, KATHY (2015): *The Return of the Mercenary*. 2015.03.25. Forrás: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/03/return-of-the-mercenary/388616/> (Megtekintve: 2021.05.20.)
- INTERNATIONAL CENTRE FOR INVESTIGATIVE REPORTING: *How Nigeria Engaged South African Mercenaries To Fight Boko Haram*. 2016.04.05. Forrás: <https://www.icirnigeria.org/how-nigeria-engaged-south-african-mercenaries-to-fight-boko-haram/> (Megtekintve: 2021.05.22.)
- LISTER, TIM – SHUKLA, SEBASTIAN (2019): *Russian mercenaries fight shadowy battle in gas-rich Mozambique*. 2019.11.29. Forrás: <https://edition.cnn.com/2019/11/29/africa/russian-mercenaries-mozambique-intl/index.html> (Megtekintve: 2021.05.23.)
- MCFATE, SEAN (2019): *Mercenaries and War: Understanding Private Armies Today*. 2019.12.04. Forrás: <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/Article/2031922/mercenaries-and-war-understanding-private-armies-today/> (Megtekintve: 2021.05.28.)
- MERCENARY WARS (2021): *Soldiers of Fortune*. Forrás: <http://www.mercenary-wars.net/angola/main-index.html> (Megtekintve: 2021.05.27.)
- MSW (2020): *Mercenaries in Africa*. 2020.07.12. Forrás: <https://weaponsandwarfare.com/2020/07/12/mercenaries-in-africa/> (Megtekintve: 2021.05.20.)
- NOSSITER, ADAM (2015): *Mercenaries Join Nigeria's Military Campaign Against Boko Haram*. 2015.03.12. Forrás: https://www.nytimes.com/2015/03/13/world/africa/nigerias-fight-against-boko-haram-gets-help-from-south-african-mercenaries.html?_r=0 (Megtekintve: 2021.05.21.)

THE CONVERSATION (2021): *Regional military intervention in Mozambique is a bad idea. Here's why.* 2021.05.27. Forrás: <https://edition.cnn.com/2019/11/29/africa/russian-mercenaries-mozambique-intl/index.html> (Megtekintve: 2021.05.28.)

THE ECONOMIST (2020): *Why African governments still hire mercenaries.* 2020.05.30. Forrás: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2020/05/28/why-african-governments-still-hire-mercenaries> (Megtekintve: 2021.05.23.)

HORIZONT ELEMZÉSEK

A Migrációkutató Intézet elektronikus kiadványsorozata

Kiadó: **Migrációkutató Intézet**

Szerkesztés és tördelés: Kóczán András Imre

Lektorálta: Marsai Viktor

A borítókép forrása: <https://bit.ly/3hYuDFQ>

A kiadó elérhetősége: H-1518 Budapest, Pf. 155

Tel.: +36 1 372 0191

E-mail: info@migraciokutato.hu

Az elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Migrációkutató Intézet álláspontjának.

© Tóth Klaudia, 2021

© Migrációkutató Intézet, 2021